

Souvenirhyllan

I bokhyllor och vitrinskåp samlas souvenirerna. Många av dem hamnar efterhand som ett slags resandets drivved i källare och på garderobshyllor. När jag står nere i källaren och rotar bland mina gamla minnessaker slås jag av att dessa små ting har en starkare magi än fotot eller resedagboken, trots att dess lokala förankring kan verka vag.

Arga kritiker har i decennier attackerat souvenirbutikerna för att pracka på folk muggar eller askfat från Taiwan vars enda platsanknytning handlar om att någon snabbt målat dit „Ikast“, „Rom“ eller „Las Palmas“. Men branschen blomstrar och askfaten står där fortfarande i förförliska rader, som en påminnelse om att det inte behöver vara äktheten som ger minnessakens dess lokala förankring, utan de sätt på vilka den förmår lagra och forma minnen. Kraften kan lika gärna komma från att saken är köpt på platsen som att den hört till platsen.

Minnessakens tredimensionalitet skapar svängrum för dagdrömmar. Den lilla dockan i folkloreträ, Frihetsgudinnan i grön plast eller bubblan med Oslo rådhus i snö innehåller alla vad den franske filosofen Gaston Bachelard kallat miniatyrens förmåga att förmedla det stora genom det lilla. Småsaker är lätta att ta med hem, men de är också „bra att tänka med“. De fungerar fint som minnets rockhängare.

Hemma på hyllan kan samlingen av souvenirer skapa en bedräglig aura av orörlighet och oföränderlighet, ting utan andra funktioner än att lagra minnen. Muggar som man inte dricker ur, glöddritade skärbräden som aldrig hamnar på köksbordet, komiska hattar som inte får lämna kroken på väggen. Men dessa stillsamma ting är förstås i ständig förändring. De reser i tid och rum, som den amerikanske folkloristen Henry Glassie påpekar i sin kärleksfulla skildring av fru Cutler's souvenirhylla hemma i köket i den irländska byn Ballymenone. Här paraderar alla slags minnessaker, en docka i kilt, rader av souvenirtallrikar, en medfaren anka, en liten man med åsna och kärra i glas, rader av helgonfigurer i porslin och mycket mer. Fru Cutler flyttar ständigt på dem, putsar dem, ordnar dem i nya rader, och i allt detta handhavande skapar hon nya berättelser eller dammar av gamla minnen. Tingen kan se triviala ut, men de lever, skriver Henry Glassie, genom sin magiska förmåga att ge liv åt händelser och människor. De är inte konstverk i kraft av sin materia, de blir konst genom berättande och dagdrömmar.

Så släpper dessa alldagliga ting in världen i ett irländskt kök eller ett svenskt vardagsrum. De blir inte bara depåer för minnen utan aktörer som flyttar runt på hyllorna och möblerar om i medvetandet, kopplar samman eller skapar mellanrum och spänningar. De blir redskap som pekar ut samband och riktningar. Deras handfasta materialitet möter vi när vi fingrar på dem, håller dem i handen ett ögonblick och låter tankarna fara.

Så vad är en souvenir: en fetisch, ett stycke nostalgi, ett objekt utan bruksvärde, en massprodukt, en ingång till en berättelse. Svaret är: kanske det. För mig är minnessakens mest slående drag dess öppenhet, dess förmåga att föra tankar och handlingar ut i alla väderstreck. Det finns troligen miljoner små Eiffeltorn spridda över världen, men det finns inte två som bär på samma innehåll och potential. Souvenirhyllan är en samling med suveränt förakt för gränser i tid och rum.

Orvar Löfgren, etnolog

